

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Leto XIV. - N. 21 (291)

UDINE, 1. Decembra 1963

Izhaja vsakih 15 dni

ZA PREPOROD NADIŠKE DOLINE

NAPERITI VSE SILE

Vse demokratične sile naj bi pomagale pri ekonomski obnovi najbolj zapuščenega področja videmske pokrajine

Kennedy ubit v Texasu

Predsednik Združenih držav Amerike John Fitzgerald Kennedy je bil v Dalasu, glavnem mestu Texasa, smrtno zadet od strela, ki je bil naperjen nanj iz nekega okna v petem nadstropju velike palače v centru mesta. To se je zgodilo točno ob 13 uri (krajevni čas) v petek, 22. novembra 1963.

Osumljenega atentatorja, ki je 24 letni Lee Oswald so še istega dne aretirali in dva dni pozneje ga je nek domačin ustrelil v trebuh, medtem ko ga je policija peljala z oklopnim vozilom v krajevne zapore. To je mogel storiti, ker se je vrnil in pomešal med novinarje, ki so bili prisotni ob prevozu osumljenega Kennedyjevega ubijalca.

To bi bilo na kratko povedano o izredno tragičnem dogodku, ki je bliskovito pahnil v globoko žalost vse človeštvo.

Kennedyja (35. predsednika USA in najmlajšega od vseh in tudi prvega izvoljenega katoliškega kandidata) je takoj nadomestil, kot to predvideva ustava Združenih držav, podpredsednik Lyndon Johnson, rojen dne 27. avgusta 1908 v Johnson City y Texasu.

LYNDON JOHNSON
novi predsednik U.S.A.

(nadaljuje na 2. strani)

CITATELJEM IN PRIJATELJEM NAŠEGA LISTA

Vse čitatelje in prijatelje našega lista opozarjamo, da bomo tudi letos objavili božična in novoletna voščila. Prosimo, da nam vsi, ki želijo preko « Matajurja » poslati voščila za praznike, to sporočijo najkasneje do 10. decembra 1963.

Pred nedavnim so se zbrali v kino-dvorani « Vittoria » v Sv. Petru ob Nadiži politični (a samo iz enega tabora) in upravni predstavniki — na vabilo krščanske demokracije — da so razpravljali o temi « Prospettive di progresso delle Prealpi Giulie nell'attuazione della Regione » (prespektive za napredek Julijskih Predalp v bodoči deželi).

Ni kaj pripomniti namenom, ki jih lahko smatramo celo za dobre in da ne spadajo samo k neštetim in neprestanim obljubam, ki jih potem ne drže, kot smo jih navajeni slišati iz gotovih govorniških odrov in ki se morejo, če vse skupaj seštejemo, delno tudi ujemati z našimi, a gre za to, da se nikakor ne strinjamo, kadar predstavlja kako občino tak človek, ki ni bil uradno izvoljen od ljudstva, ampak je samo vidni politični element. V našem primeru gre za demokristjane, ki niso govorili na shodu v imenu stranke ali v osebnem imenu, ampak nič manj kot občinski predstavniki, in kar nas najbolj čudi, ne da bi imeli za to pooblastilo dotičnega občinskega sveta, ki edini more poveriti temu ali onemu svojih članov mandat predstavnštva za ta ali oni shod.

Tako bomo povedali, kot novico, da je prisotnim (običajnim aktivistom krščanske demokracije) prinesel pozdrav špeterski župan geom. Alojz Crucil, ki se je potem ustavljal pri ekonomskih, socialnih in političnih problemih

občin področja Julijskih Predalp, predvidevajoč, da bo postala dežela Furlanija-Julijska Benečija organ, ki bo deloval na zakonodajni in eksekutivni liniji. Župan je seveda ob tej priliki tudi obvestil prisotne, da pogajanja za vzpostavitev industrije za predelavo lesa v Špetru dobro napredujejo (za to in tudi za druge podobne pobude se je naš list vedno boril in to že takrat, ko se gotovim aktivistom še sanjalo ni o tem in gotovo tudi ne lokalnim odličnikom).

Ko je prišel na vrsto dr. Comelli iz Nem, pokrajinski sekretar krščanske demokracije, je prisotnim zagotovil, da se bo napravilo vse kar je potrebno, da bo vse pomagalo, da se ustvari industrija, modernizira kmetijstvo (ni pa govoril, da bi se moralo odpraviti spolovinarstvo in ni ti o tistih fevdalnih ostankih, ki so krivi, da postaja kmečko prebivalstvo več ali manj vedno bolj revno in da mora zaradi tega v emigracijo) in kaj bi pomagalo, « da bi se mogla omiliti kriza, v kateri se nahaja prebivalstvo že več let ». In mi bomo rekli, že od vedno.

Svoje je povedal tudi bivši predsednik pokrajinske uprave Candolini, sedanjí pokrajinski svetovalec in predsednik od « Ente di Economia Montana » (ustanova za gorsko gospodarstvo), ki je na široko obravnaval problem turizma. Candolini, kdor tega še ne bi vedel, je svoj čas preselil svoje tovarne likerjev v Go-

rico, da je bil deležen beneficijev proste cone; nič ni pomagalo, da bi spremenil svoj načrt, čeravno je temu naprotovovalo vse prebivalstvo in bilo solidarno z delavci, ki so v znak protesta zasedli tovarne v Vidmu in Čenti v Terski dolini.

V debato so posegli tudi čedadki župan, ki je naznanil, da je bil predložen parlamentu osnutek zakona za zmanjšanje obsega teritorija, ki je podvržen vojaškim uslužnostim v Furlaniji, nadalje učitelj Rocco iz Čedada, tajnik demokrščanske sekcije v Podbonescu, Scaunich Egidij župan iz Sv. Lenarta in podžupan tipanske občine Fortunat Tomasino. Ta zadnji je bil v svoji intervenciji jasen, objektivni in predvsem realističen, sklicujoč se na podatke, ki so baza zaskrbljenega stanja ne samo v njegovi občini, ampak v vsej Beneški Sloveniji in predvsem v Nadiški dolini, da ne govorimo o Terski in Rezijski dolini; ta zadnja je utrpela v teh zadnjih časih tolikšno škodo zaradi vremenskih neprilik.

Tipanski podžupan je bil torej najbolj izrečen, to se pravi, da je brez obotavljanja poudaril vse svoje ugotovitve; prikazal je v pravi luči vse probleme, ki tarejo prebivalstvo slovenskega jezika, probleme, za katere se je vedno boril in jih prikazoval komur je moral, da bi se situacija čimprej spremenila na boljše, tudi « Matajur ».

IZ ŠVICARSKEGA «CORRIERE DEGLI ITALIANI».

Jezikovne manjšine

Prebivalstvo slovenskega jezika v Avstriji še vedno čaka, kot ono iz Beneške Slovenije, Rezijske in Kanalske doline, pravično priznanje

Iz številke 38 « Corriere degli Italiani », tednika za Italijane v Švici, ki ga izdajajo v Luganu, prinašamo kratko poročilo, ki sledi tu spodaj, pod naslovom: « L'Italia ha dato all'Alto Adige le leggi che gli slavi in Austria aspettano da oltre 40 anni » (Italija je dala Južni Tirolski zakone, na kakršne čakajo Slovenci v Avstriji že več kot 40 let).

« La regione austriaca della Carinzia, che ha per capitale Klagenfurt, è abitata da popolazioni di lingua tedesca per il 56% e da gruppi di lingua slava per il 44%. Una minoranza, questa degli slavi in Carinzia, molto più numerosa di quella degli italiani di lingua austriaca che vivono sul suolo Altoatesino. »

« Orbene, i rapporti dei Carinziani con gli italiani sono molto cordiali e lo dimostra il fatto che mentre in altre zone i matrimoni misti si contano sulle dita di una mano, e sono sempre accom-

pagnati da risentimenti e incomprensioni, i matrimoni tra italiani e giovani carinziani sono assai frequenti. Il fatto deriva dal motivo che a Klagenfurt e in Carinzia il rumore delle polemiche sull'Alto Adige arriva appena con un'eco sommessa. I terroristi altoatesini non trovano in Carinzia basi per fondare gruppi estremisti e manifestazioni piazzaiole. »

Perché mai questa regione è tanto più moderata di altre zone austriache? In realtà, da secoli la Carinzia ha visto lo scontro delle popolazioni di lingua tedesca con quelle di lingua slava. Al termine della prima guerra mondiale la Carinzia venne chiamata, con plebiscito, a far parte dell'Austria, anche se il 44 per cento della popolazione aveva votato per Belgrado. Questa minoranza chiese immediatamente un'autonomia che le concedesse per lo meno il rispetto della

propria lingua nelle scuole e nei tribunali.

Le stesse cose che hanno chiesto ed ottenuto gli italiani di lingua tedesca in Alto Adige. Vienna, invece, agli slavi della Carinzia prestò orecchie da mercante Promise e non concesse. Dopo la seconda guerra mondiale, gli austriaci di lingua slava, ripresero la battaglia per la loro lingua nelle scuole, nei tribunali e nelle indicazioni: nulla da fare; bisognava aspettare la pace. Se ne andarono i russi, gli americani, gli inglesi e i francesi, ma le autonomie invocate restano sempre

(nadaljuje na 2. strani)

20 LETNICA USTANOVITVE Socialistične Jugoslavije

Letos 29. novembra je poteklo 20 let, kar je bila ustanovljena Federativna Ljudska Republika Jugoslavije. Tega dne so zastopniki vseh jugoslovanskih narodov na zasedanju AVNOJ-a (Antifašistični Svet Narodne Osoboditve Jugoslavije) v Jajcu sprejeli sklepe, ki so v bistvu spremenili politični in družbeni ustroj Jugoslavije.

To novo Jugoslavijo, ki se je letos preimenovala v Federativno Socialistično Republiko Jugoslavije, so nosili v srečo že takrat, ko so nezgodna davčna bremena stiskala kmeta, da je šel drug za drugim na boben in ni bilo več s čim plačati banki dolgovi, ko so delavci postopali doma, ker ni bilo dela, ko so uradništvu leto za letom krčili plače od itak nezadostnih dohodkov.

Nosili so jo v svojim srečo, ko so začeli razmišljati, da prodajajo buržujske vlade zemeljsko bogastvo tujcem v izkoriščanje, ko se je stopnjevalo poleg socialnega še težko narodno zatiranje in so zapirali tiste, ki so v svojem spoznanju oznanjali pravičnejši svet izkoriščanemu ljudstvu.

Ko je bil premagan kruti sovražnik, ki je leta 1941 okupiral jugoslovanski teritorij in katerih grozodejstva in uničenja so bila vidna po vseh vaseh in mestih in ko je bila pridobljena s svobodo popolna neodvisnost države, so se narodni mlade republike takoj izkazali z navdušenjem in vsemi svojimi močmi pri težki materialni obnovi in istočasno pri socialistični in politični izgradnji, ki se je stopnjevala z vztrajnim in gotovim korakom kljub vsakovrstnim težkočam in velikim elementarnim nesrečam, h katerim spada tudi potres, ki je letos uničil Skopje, krasno, industrijsko, novo in glavno mesto Makedonije.

Jugoslovanski narodi so zaživeli resnično novo življenje, ki jih je prineslo na pot tistih idej in tistih ciljev, na katero bodo nekega dne, ki ni daleč, privedli vse človeštvo.

Mnogo prostora bi nam zavzelo, če bi hoteli naštevati to, kar se je v teh zadnjih letih napravilo v Jugoslaviji pod vodstvom maršala Tita, ki je bil duša in vodja gibanja za osvoboditev, ki je bil vodja narodnega preporoda in pridobil Jugoslaviji tak ugled, da jo prištevajo med najbolj delavne in razvite države.

O tem se lahko vsak prepriča, saj je napor na vseh poljih po osvoboditvi eno samo dolgo nadaljevanje uspehov, ki so v resnici začudili vse tiste, ki so posebno v teh zadnjih letih imeli srečo, da so obiskali razne republike socialistične Jugoslavije.

KAKO ŽIVIJO V REZIJI

V tej lepi in slikoviti dolini je vsepovsod polno bede - Le redki so tisti, ki imajo kakšno zaposlitev; edini izhod je emigracija

Danes bomo zopet govorili o Rezi, katero je prve dni tega meseca obiskalo neurje z nalivom: dež je lil kot iz škafa in vode je bilo toliko, da so se potoki spremenili v deroče hudournike in ustvarili tako kritičen položaj, da je bilo vse prebivalstvo ogroženo. Ni manjkalo tudi usadov in plazov. Severno od Ravence, v Stolbici, je prišlo do takega zemeljskega usada, ki je spraval v nevarnost nekaj hiš, katere so morali takoj izprazniti. Tudi v Ravenci sami, blizu mostu Barman, kjer se je prav tako premočena zemlja podajala, so morali izprazniti dve ogroženi hiši na ovinu pokrajinske ceste v bližini mostu Rop, ki je bil prav tako močno poškodovan, zlasti pa njegov srednji opornik, je v nevarnosti, da se podere. Do usadov in manjših okvar je prišlo tudi na cesti, ki pelje v Liščeca.

Rezijanska dolina — s tem imenom se razume vso dolino, dolgo 21 km., ki jo namaka reka Rezi, katera izvira v podnožju Kanina — obsega eno samo občino, ki sega celo preko te doline v sosednjo dolino Belega potoka, ki se izliva v Sočo. Če gledamo na Rezi z očmi turista ali romantika, se pravi, če hočemo uživati samo njene naravne lepote in ne pogledamo življenja bolj podrobno, bomo dobili vtis, da je dolina vabljiva, prikupna in krasna. Če pa bomo poiskali negativne strani življenja v njej, bomo kmalu odkrili trpljenje domačinov, skrito revščino, ki jo včasih nalašč skrivajo zaradi neke naravne in razumljive sramežljivosti; ta slika je seveda popolnoma drugačna, ker nam pokaže človeški in socialni ustroj v vsej njegovi melanholični in boleči realnosti. Nič čudnega ni torej, če je Rezijanska dolina, skupaj s Slovensko Benečijo, najbolj pasiven predel goratega dela Furlanije.

Edina cesta, ki povezuje dolino s svetom, je tista, ki se odcepi od državne ceste v Rezi: ta kraj je nekakšna «utrdba» ob vhodu v dolino. Obvezna postaja, potem ko se že prej lahko ustavimo v Bilu, je Ravenna, glavni kraj doline, kjer sta med drugim tudi sedež županstva in pa strokovna šola. V Ravenco pride poleti tudi nekaj turistov, ki lahko uživajo krasne razglede; tako se na jugu razteza gorska veriga Mužcev, kjer izvira reka Ter. Po predoru skozi Mužce naj bi šla nova avtomobilska cesta Trst — Trbiž — Dunaj, ki naj bi imela tudi na severu tak predor, ki bi se končal pri Kluzah.

Rezijanska občina obsega 120 kv. km. površine, od katerih je okrog 53 kv. km. gozda in grmičevja, ki je po večini občinska last. Vasi te doline smo obiskali eno za drugo in do vseh se pride po cestah, ki so tako slabe, da se lahko vozi po njih samo s traktorji. Nekatere vasi so brez kanalizacije, manjkajo otroški vrtci, šolske učilnice, manjkajo tudi primerni prostori za razvedrilo domačinov. Predvsem pa manjka, to, kar je osnovno za življenje: delo. Ulice so zelo ozke, krive, često kamnite in promet po njih je nevaren. Korita, ki so majhen zaselek pod Kaninom, so prav gotovo najbolj zanemarjen in najbolj pozabljen od vseh zaselkov v dolini, kot bi bile odrezane od sveta. Povsod sreča zaskrbljene obraze, na katerih se čita fizično in moralno trpljenje

in ki so odraz njihove velike revščine, ki tlači in ponižuje. Ti obrazi izražajo tudi nekakšen človeški upor proti tistim, ki bi se lahko in bi se morali brigati zanje, pa tega niti v najmanjši meri ne storijo.

Pri tem se sprašujemo: «Kako neki živijo ti ljudje?». Na prvi pogled se zdi, da živijo vsi v brezdelju. Nebene industrije ni videti, nikakih obrtniških delavnic, revno in zelo majhno je tudi polje; krpice zamlje, ki ne morejo zadostiti niti najnujnejšim potrebam. Omejeni so tudi pašniki. Zato pa je vedno odprta pot v emigracijo, s katero vodilni krogi rešujejo krajevno pomanjkanje in bedo. Ta emigracija predstavlja bolečo rano, saj povleče s seboj vse delazmožne može ter izpraznjuje gorske vasi, obenem pa prisili žene, da se morajo lotiti najtežjih del in se pri njih izčrpavati.

Razdejani so tudi gozdovi, ki so nekoč predstavljali za Rezijske največje in lahko bi rekli tudi edino bogastvo: človekova sekira in njegova grabežljivost s ciljem obogatitve, so preveč časa vladali tukaj neomejeno in s tem pospešili še naravne katastrofe. Če bi hoteli ponovno vzgojiti gozd, ki so ga ljudje s svojo brezvestnostjo in brutalnostjo uničili, bi potrebovali najmanj 35 do 50 let!

Nekatere vasi, zlasti Osojani, ki so največji in po vsej verjet-

nosti tudi najbolj zanemarjen in pozabljen zaselek, dajo vtis prenatrpanega in neurejenega čebelnjaka: hiše v njem se naslanjajo ena na drugo in marsikatera med njimi že razpadajo ter ogrožajo ljudi, ki v njih prebivajo. V Učji se v nekaterih obdobjih živi kot v srednjem veku: če imajo vaščani opravka na županstvu v Ravenci, bodisi da potrebujejo kakšen dokument ali, morajo poklicati zdravnika ali babico, tedaj morajo napraviti kar 70 km. ceste (preko Tarčenta, na katerega zemljepisno ta vas najbolj gravitira), ali pa se morajo odpraviti peš na 8 do 10 ur dolgo pot; toda po tej bližnjici ne morejo pozimi in tudi ne v slabem vremenu, ker je treba iti preko 1288 m. visoke gore, po stari, zapuščeni in zelo slabi poti.

Tak videz v ostalem predstavlja vse življenje ljudi iz Rezijanske doline. Nek star izseljenec je pokazal s prstom proti severu in tako zaključil svoj dolg in zagrejen govor: «Vidite tam gori križev pot, ki ga spremljajo stebriči — koliko takih stebričev se vam prikaže tukaj pri vsakem koraku — tisto tam gori je cerkva Kalvarije. Lahko mi verjamete, da je v tem imenu Kalvarija pravi simbol trpljenja in pehanja naših ljudi, ki so vse preveč vdani v svojo usodo».

Anton Kos

(nadaljuje na 3. strani)

IZ KANALSKE DOLINE

V KORIST PONESREČENCEV VAIONTA

Jeseničani v Rablju

IZVAJANJE JUGOSLOVANSKIH PLESOV IN BOGATE NARODNE NOŠE SO NAVDUSILE OBČINSTVO IN ZELI SPLOŠNO OBCUDOVANJE

Folklorna skupina «Tone Čufar» z Jesenic je pred dnevi gostovala v Rablju v dvorani tamkajšnjega dopolavora. Ker je ta folklorna skupina v Kanalski dolini že dobro znana zaradi njenih prejšnjih nastopov in ker je bil namenjen čisti dobiček te prireditve za ponesrečence v Vaiontu, je bila sicer obsežna dvorana polna do zadnjega kotička. Med prisotnimi je bil tudi župan iz Trbiža Lindaver, ki si je pridobil že precej zaslug za kulturno in gospodarsko sodelovanje sosednjih obmejnih področij. Pobudo za ta nastop so dali Jeseničani sami in uprava tujsko-prometnega društva iz Trbiža je z veseljem sprejela plemenito ponudbo.

Jeseniška folklorna skupina, ki šteje kakih 40 plesalcev in godcev, je v prvem delu programa, ki je trajal poldrugo uro, prikazala plese raznih jugoslovanskih pokrajin. Tako je občinstvo imelo priliko videti črnogorske, hrvaške, srbske in dalmatinske plese v ustreznih narodnih nošah. Sledili so slovenski, predvsem gorenjski plesi, in vsakega izmed njih je občinstvo sprejelo z burnim ploskanjem. Predmet občudovanja so bile tudi pestre in bogate narodne noše.

Med posameznimi plesnimi točkami so nastopili tudi pevci Darinka Korošec, tenorist Jaka Jeras in baritonist Andrej Kosem,

katere je pri klavirju spremljal Leopold Mejak.

Bodisi plesalci kot pevci so tako izborno izvajali svoje točke, da se ni zdelo, da so to diletanti, delavci in uradniki jeseniških železarn, ki se pripravljajo za izvajanje programa po končanem delu na svojih službenih mestih.

Celotno srečanje s prebivalstvom Rablja, zlasti pa z delavci, je poteklo v prav prisrčnem razpoloženju. Dodamo naj še, da so namesto vstopnine pobirali prostovoljne prispevke in da so zbrali kar 80.000 lir za ponesrečence v Vaiontu. Že prej pa so delavci in uradniki rabeljskega rudnika zbrali v ta namen 700 tisoč lir.

NOV HOTEL V OVČJI VESI

V kratkem bodo odprli pri postaji žičnice, ki vozi na Višarje, velik in moderen hotel, ki bo imel tudi kopalniški bazen in igrišče za tenis. V tej bližini so tudi že vzpostavili ski-lift. Vse te udobnosti bodo brez dvoma letošnje zimo pritegnile v Ovčjo ves, oziroma na Višarje, saj se pride tja z žičnico že v 6 minutah in kjer je poleg krasnih smučišč in dobro opremljenega novega hotela, ki je bil odprt lani decembra meseca, še več ljubiteljev zimskega športa.

Stolbica ob vzhodju Skupine Kanina

Iz Nadiške doline

KONZORCIJ KOMUNOV ZA SANITARNO VIGILANCO

De bi se potenciralo sanitarno in profilakso vigilanco, katjeto bi po lecu muorli izvajati komuni, a so bli sadà delno ezonerirani te službe, je provincialni sanitarni oficij proučil možnost, de bi se ustanovili posebni nadzorniški konzorcij (Consozi di Vigilanza Sanitaria).

Cedadski konzorcij bi muoru združevati tele komune, s skupnim prebivalstvom 64.849: Buttrio, Pradamano, Premariacco, Sv. Ivan ob Nadiži, Manzano, Pavia pri Vidmu, Corno di Rosazzo, Cedad, Remanzacco, Moimacco, Povoletto, Tavorjana, Speter ob Nadiži, Sv. Lenart Slovenov, Srednje, Grmek, Sovodnje pod Matajurjem, Podbonesec, Dreka in Prapotno.

PREMALO INTERESAMENTA ZA KVALIFIKACIJO

V profesionalni inštitut v Špetru hodi ljetos premalo puobov. Bilo bi jih lahko dosti več, zaki ne bi smel ostati nobedan brez kvalifikacije, pa čeglih misli iti v emigracijo na djelo. Vseeno pa bi se muorala tista šuola še malo tehnično izpopouiniti, zaki je no marc zastarela. Nekatjeri komuni so paršli napruot šuolarjem s tjem, de jih vozijo avtobusi brezplačno v Špetru in nazaj in glih zatuò bi muorlo biti dosti puobov, ki bi se hodil učiti. Kaj je temu uržuh. Morebit, de muorajo pomagat par djelu doma na puojuj, zaki so njihovij očetje in starejšij bratje na djelu v ešteru, ali pa njemajo nobednega, ki bi jim povjeduo kaj več bi imjeli, če bi bli kvalificirani. Korlo bi zatuò, de se puobe in tud njihovij starše prepriča, de bi se jih pošjalo v večjem številu v Špetru.

ŠE NIMAR PREVEČ LJUDI V NAŠIH KRAJIH?

Nekatjeri kmetje so govorili te dni o mislih, ki jih je nekje v Furlaniji povjeduo deputat Armani, to je tisti, ki vodi furlanske «Coltivatori Diretti». Rekel je, da čeglih je že odšlo tarkaj taužent ljudi iz Furlanije na djelo v emigracijo, je še nimar preveč ljudi v naših krajih, de bi mogli živeti od zemlje. To je bla zlo korajžna misel Armanija, o katjeri mi že ljeta in ljeta pišemo. Mi neprestano pravimo, de se s kmetijstvom samim ne da rešit celotnega ekonomskega problema naših brjegov, ampak de bo korlo čimprej zgradit tud nekaj industrij, de se dobrà part ljudi okupira doma. Druge misli Armanija pa so buj meglene in utopi-

stične, zaki govori zlo «in generale», kakuò bi korlo spravil skupaj vse provedimente in napraviti tajšen prožet, de bi ljudje v tjech brjegov progredili. Prožetov imamo že dosti in zatuò mu nucamo novih. Strinjamo se pa Armanijem, de popounoma odpravijo zemljiški davek malim kmetov v gričih in brjegov in dajo tridesetletna posojila po procent interesa za kupovanje kmečkih posestev, de bi se mogla zdobljena posest skupaj spraviti.

PREMALO SREDNJIH ŠUOL

Od srednjih šuol imamo na teritoriju Beneške Slovenije v ljetosnjem šuolskem ljetu 1963-64. tele šuole: Učiteljišče v Špetru in tri nove srednje šuole (scuole medie), ločeni oddelek srednjih šuole iz Moggio Udinese v Ravenci, dalje v Sv. Lenartu in Špetru. To je zlo malo, če pomislimo, da je v videmski pokrajini 179 raznih srednjih šuol parve druge stopnje.

NOV KAPLAN V ŠPETRU

Dobili smo novega kaplana do Luciano Slobbe, ki je doma iz Tapanje. Sevjede se je cjerku kap napounila vjerniku, kar je parvekrat bral mašo. Troštamo se, de se bo novi kaplan dobro počutuo v naši vasi in de se bo tud do Luciano razgovarjal, če že smije v cjerkvi, vsaj zunaj, z ljudmi po domače, saj zna naš jeziki.

RIPETITOR NAD PRJESNJIEM

Televizorjev je v naši dolini mar več in zatuò je dobro, de se postavili ripetitor na hribu iznad Prješnjega, zaki bomo na «video» videli ljepše slike. Po katjerih višjih vaseh Nadiške doline dobro vidijo tud jugoslovansko televizijo, kar so napravili ripetitor na Stolu. Takuò lahko naši ljudje vidijo ene in druge programe.

ČEDAD. Konzorcij vodovodov «Pojana» je sprejel na svojij začetni seji proračun za lansko ljetu in sprejel prožet za potenciranje celovodovno mrježo. Za ta djela predvidevajo, da se bo pravilo 119 milijonov lir. Za parvi lot tega djela so že določili 53 milijonov lir.

ČEDAD. V zadnjih dveh mesecih se je število prebivalstva komununa Čedad zmanjšalo za 141 in to največ zavoj emigracije.

SV. PETER OB NADIŽI. Par djelu v hljevu se je močno udarilo v čampno koljeno 53 ljetni Egredij Speccogna. Ozdravu bo v desetih dnech.

Veliki slovenski pisatelj

IVAN CANKAR

Dne 11. decembra 1963 bo minilo 45 let, kar je umrl veliki slovenski pisatelj Ivan Cankar.

Rodil se je leta 1876 na Vrhniki pri Ljubljani. Bil je sin revnega krojača. Studiral je na Dunaju, a se je kmalu posvetil pisateljstvu. Pozneje se je preselil za stalno v Ljubljano in tam tudi umrl.

V svojih številnih povestih in

dramah opisuje Cankar življenje revnih ljudi. Z veliko ljubeznijo se spominja svoje matere, ki ji je bil otroško vdan. Najbolj znane so njegove povesti in črtice: Hlapec Jernej in njegova pravica; Datteljni; Suhe hruške; O domovina, ti si kakor zdravje itd.

Za obletnico njegove smrti prinašamo v «Matajurju» njegovo črtico: «Suhe hruške».

SUHE HRUŠKE

Mati je imela zvrhan pehar suhih hrušk. Ali tisti pehar, posoda vseh sladkosti, je bil zaklenjen v ogromni omari. Če se spomnim nanjo, se mi zdi večja od marsikatero srednjevisoke hiše.

Sama sva bila v izbi s sestro Lino; pogledala me je z zamišljenimi očmi in rekla:

«Ko bi zdajle imela tisti pehar!»

«Ko bi ga!» sem vzdihnil.

«Zakaj bi ga pač ne imela, je rekla tiše, kakor tjavendan.»

«Saj je omara zaklenjena, ključ pa imajo mati!»

Pomisliha je.

«Pa vendar bi ga lahko imela, tudi brez ključa!»

Spreletelo me je čudno kakor strah pred grehom; hkrati pa mi je bilo sladko ob misli na zvrhani pehar.

Skočil sem z zapečka ter šel preiskovat omaro. Stala je počez v kotu in ni bila tesno prislonežena ob zid, tako da bi človek, če bi se «napravil majhnega», zlezal za njo; s težavo res, ali zlezal bi. Jaz pa sem bil droban, da sem komaj razločil senco.

Sestra je ostala na zapečku ter je gledala s sklonjeno glavo in stisnjenimi ustnicami in z rokami, uprtimi v kolena.

Tako sem storil in bil sem v temi; spreletel me je občutek, da sem strahotno sam.

«Potrpi malo, da izpregledaš!» je svetovala dalje.

Ali še preden se mi je oko privadilo mraku, je šepnila strahoma:

«Beži!»

V trenutku sem stal mrzel in trepetajoč sredi izbe. Nekdo je hodil s težkimi koraki po veži, nazadnje je zakašljajal ter šel.

«Zdaj pa naredi brž, kar misliš; zdaj je vseeno! Zlezi zad; tam na oni strani, kjer je pehar, je en žebelj odnehal; potegni ga ven, pa odsloni desko!»

Storil sem brez misli in volje vse, kar je ukazala. Če bi mi bila v tistem hipu rekla: «Pojdi na cesto in skoči pod voz!» — bi bil šel ter skočil.

Odslonil sem desko, otipal pehar, zgrabil pest hrušk ter jih stlačil v žep; nato še eno in še tretjo, tako da sem imel obadva žepa nabasana. Ko sem spet prislonil desko ter se izvil izza omare, sem bil zasopel in poten. Sva sva s sestro za hišo, legla sva v travo kraj plota ter sva jedla. Ali nisva se spogledala ves čas in tudi smejala se nisva.

Tako sva se gostila dan za dnem, pod večer, ko so se drugi podili po mesarjevih kladah, ko je bila mati pri sosedih, oče pa v krcmi. Občutek greha je bil skoraj popolnoma izginil; že sva se smejala ter govorila nebrzdano o svojem skritem početju.

Nekoč, v nedeljo po veliki maši, je odklenila mati omaro ter se je čudoma začudila.

«Sama ne vem, kaj bi to bilo! Saj je bil zvrhan pehar, da so doli drčale, zdaj pa je že kar do roba vsahnul! Miši jih pač ne jedo, saj ni nobena obglodana!»

Držala je pehar z obema rokama ter se ozirala po nas vseh. Drugi so strmeli z velikimi očmi in odprtimi ustmi, sestra Lina je gledala v tla in je podrsavala z nogo, meni pa je šel mraz od lic do nog in spet nazaj, počasi in težko; zdelo se mi je, da se izba majo in da je mati zelo velika.

«Kdor je storil, naj pove sam!»

Molčali smo; vseh nas je bilo strah, ne strah groznice, palice še manj, temveč nečesa neizrekljivega, daljnega, silnega.

Izpregovorila je sama sestra Lina:

«Ta je bil!»

Mati je postavila pehar na mizo. V lastni omotici sem videl jasno, da je prebledela.

ŽIVLJENJE V REZIJU

(nadaljevanje z 2. strani)

Ze dolgo časa je v Reziji emigracija edini izhod in rešitev, lahko rečemo edina možnost za življenje. Ker ni nobenih možnosti za delo doma — nikoli se ni nihče pobrigal, da bi take možnosti ustvaril — je popolnoma razumljivo, da je povprečen dohodek na prebivalca morda najnižji v vsej Italiji — dohodek, ki dosega komaj po 120 do 130 tisoč lir, proti državnemu povprečju 350 do 400 tisoč lir in ki ga na splošno štejejo kot nezadostnega. Spričo takih razmer tukaj ne moremo govoriti o kakšnem «ekonomskem» čudežu, ker bi bilo kaj takega zasmehljivo in nespoštljivo.

Na splošno lahko rečemo, da je položaj tukaj zelo zaskrbljen in če ne bo prišlo do nujne in zadostne pomoči, lahko postane ta položaj kroničen ter ga ne bo mogoče več ozdraviti.

Seveda ni dovolj proučiti vzroke takega stanja in jih analizirati, kar se je že večkrat storilo. Gospodarski in socialni položaj je težak in nevaren ter mu je treba iskati vzroke v brezbriznosti in slepi politiki vodilnih krogov. Samo pomislite: majhne krpice polja morajo še vedno obdelovati s prazgodovinskimi in nadvse težavnimi pripomočki. Še vedno je koš, ki teži in pritiska k tlom obremenjene žene, koš, ki povzroča golšo, krčne žile, telesno propadanje in prezgodnje postarjanje. Mnogo žena, ki na koncu ostanejo brez vsega, prejema občinsko ubožno podporo (ECA) in so nekatere, ki prejema jo smešno nizko vsoto: po 50 lir na dan. Taka podpora prisili človeka, da mora stegniti roko in prositi za miloščino.

Tak popočaj, poudarjamo še enkrat, samo povečuje beg z zemlje. Ze dolgo let beležijo tukaj letni padec prebivalstva po okrog 100 oseb. Za tiste, ki jih zanimajo statistični podatki, naj omenimo, da je bilo leta 1900 v Reziji 6498 prebivalcev ali 1083 družin, od katerih jih je bilo samo 6, se pravi priseljeni uradniki, ki niso govorili po slovensko; leta 1920 je bilo še 3698 prebivalcev, ki so bili takole razdeljeni: Ravenca 313 (m. 492), Bilo 827 (m. 424), Stobica 392 (m. 572), Korita 329 (m. 641), Njiva 514 (m. 465), Osojani 1022 (m. 490) in Učja 301 (m. 663). Danes imamo v Reziji le 2650 prebivalcev. Kar se rojstev tiče so padla od 100 na leto na manj kot 50 (leta 1900 jih je bilo 114, leta 1962 pa še točno 43); po nekaterih vaseh in zaselkih ostanejo kakšno leto celo brez rojstev. Samo en podatek lahko smatramo kot pozitiven; to je podaljšanje življenja, ki je leta 1872 znašalo komaj 33,2 let povprečno, leta 1880 pa 33, leta 1890 31,7, leta 1900 27,4, leta 1910 39, leta 1920 37,9, leta 1930 42,7, leta 1940 47, leta 1950 59, leta 1960 63,2, in leta 1962 pa 63,6 let povprečno.

Torej tudi Rezijanska dolina računa, kar se tiče njene gospodarske in socialne bodočnosti, ter za ohranitev etničnih in jezikovnih pravic, predvsem na delovanje bodočega deželnega parlamenta. Tudi mi upamo, da ne bodo v tem svojem pričakovanju in zaupanju razočarani ter da je sedaj že res prišel pravi čas, da se začne ustvarjati nekaj resnega in koristnega tudi v korist pozabljenega, toda v kljub temu vedno zvestega in delovnega prebivalstva Rezijanske doline.

Anton Kos

Se je vprašala: «Kdo je bil?» «Janez!» je rekla sestra Lina in mi je gledala naravnost v obraz.

«Kako da si naredil, še to povej!» je ukazala mati.

Noge so se mi tresle tako močno, da nisem mogel vstati. Odgovoril na sem razločno, da sem poslušal čudoma sam svoj glas.

«Zlezal sem zad, potegnil žebelj ven, odslonil desko in otipal pehar. Ze od torka vselej pod večer!»

Takrat se je zgodilo nekaj, kar me prešine z neznanostjo grozo že ob spominu. Mati me ni udarila, tudi ni rekla žal besede; sedla je na klopi, skri-la obraz v dlani ter je zajokala, da so tekle solze izza belih prstov. —

Sestra Lina je bila natihoma smuknila iz izbe; jaz edini sem jo videl, kljub omotici in od bolečine slepim očem. Šel sem za njo počasi, ker so mi bile noge zelo težke. Napotil sem se naravnost za hišo, tam se je bila skrila pod jasminov grm za plotom; ruta jo je izdala.

Prišel sem do nje, zgrabil jo za dolgo kito ter jo vlačil za seboj po vrtu. Ni kriknila ves čas, se zavdihnila ni.

KAZNOVANA TRDOSRCNOST

Bil je bogat kmet, ki si je poleg svojih dobro obdelanih zemljišč pridobil veliko denarja še s prevažanjem lesa. On in njegova žena sta rada dajala vbogaime in sreča jima je bila mila.

V srcu žene pa se zbudi prevzetnost, ki ji pravi: «Glej, vsakokrat prinese mož mošnjo dobička domov, ti pa nimaš pokazati, kar bi sama prigrisodarila.»

Tedaj sklene biti bolj skopa in skopa in spravljati, da bi tudi ona imela možu kaj pokazati. Zato neha dajati vbogaime, prične poditi berače od hiše, darove, namenjene vbogaime pa metati v skrinjo. Mislila si je, kako zelo je bo mož vesel, ko pride domov.

Mož se vrne, a ne prinese mošnje dobička. Le o nesreči in smoli je govoril, da ni mogel ničesar izkupiti. Da bi ga žena nekoliko potolažila, mu pove, kako varčna je bila in da se bo tako izgubljeno kmalu spet pridobilo. Pelje ga gledat v skrinjo, kaj je prihranila. Ali kaj je bilo! Skrinja je bila polna kač: gadov, modrasov in drugih strupenih živali.

Bili so prihranjeni, toda reževem odtrgani darovi.

TURIZEM V KOMUNU TIPANA

Zadnje čase so naši ljudje le začeli kapiti anu se sami trudijo — ne čakajo več, ke to pridi kèj od zgorè — da se razvije turizem v zgornji Krnahtski dolini, ki je biu še do učera popolnoma ignoriran. Kot vjemò, je numer ljudi tipanskega komunu in zadnjih ljetih strašno padu zavoj permanentne anu stagionalne emigracije u eštero, a dosti tje, ke so ostali ta domah, so si znali živene ljeuše organizirati. Žene no ne djelajo več tekaj, zaki no čakajo, de jim mož ali sin pošje mjesečno pomuoč, s tikerò no potem kupijo u butjegi še take reči, ki so jih prej kupovali le ljuaje iz centrov.

Oštjerji anu butigjerji so povečali anu modernizirali svoje lokale. Pogledajmo u Viskoršo. Tle so lani čisto na novo nardili lokal «Par Bepiču», ke o more ošpiti še najbuj finega človejka. «Par Štaku» so postavili novo ognjišče anu obnovili ves lokal; anu ošterija «Belin» ne ostaja za temi. Pousod so postavili televizorje, radiogramofone, u kaki oštjerji pa še juke-box. Anu u Krnahti «Par Kajzelu» no majò zlo ljepo nareto: ošterija anu butiga so rjes moderne tej u Vidmu. Dnako ljepo so uredili u Tipani «Par Beruoliču», ki so popolnoma na novo nardili lokalje anu so nardili še kamere za foreštirje z vsemi higijenskimi anu sanitarnimi napravami anu «Par Tinutu» dol na Skali. Drugo ljebo bo sistemirau svoje lokale še Bruno u bourgu ta par Podzoreh. Dnako ljepo je obnoviu ošterijo «Kolar» u Brezjah anu «Dolejk» u Debeležu.

Pa ne samo oštjerji anu butigjerji, anu privatniki zadnje čase no se buj preokupajo za ljeuši videz svegà kraja. Nekiteri so pobjelili hiše, piturali z ljepimi kolorji okna, posadili rože, anjele no še čisto pomjetajo pred hišami, spruoti odpravjajo gnoj, ke to ne smardi po vasi, netikeri so napejali vodu u hišo anu začel djelati drekarje ali sernike, ki so ga mjele do anjele le rjedke fameje, anu netikeri so nardili še kopalnico (bagno).

Ušè to kaže, ke no majò ljudje še u tipanskem komunu čut za ljepo anu komudo anu več ku kej so se naučili po svjetu. Zadnje čase turisti radi parhajajo u naše kraje, posebno tezeje iz Čente, Tržizma anu Vidma. Domači ljudje so že kapili kuò to koven-tà, de se bo turizem utrdil, anje-

le bo pa muoru tuò kapiti še komun. Koven-tati to če radikalno sistemati vse cješte, pravimo radikalno, zaki lošti samo par lopat pjeska u jame anu luže še to pride rejči nič. Koven-talo bi še pogozditi naše kraje, zaki to je še dosti golegà, kjer bi se moge raztezati ljepe hostice s fresko sjenco za gorke poljetne mjesce. Zapuščene hiše pa to bi se muorlo popraviti anu jih dati na fit kot «wekend», to se kapi z dobrimi kondicionami, de bi par-tegnulo več ljudi, ke to more, kakor tuò djelajo že dosti časa u Karniji anu drugih ljepih, a ubogih vaseh.

Iz Terske doline

E UMAR MILIO SINICCO

Dne 20. novembra e umar u starosti 82 ljet Karlo Milio Sinicco iz Brda. Noticija o izgubi tega dobrega starčiča ne globoko pretresla usò Tersko dolino, saj e bi zavoj svoje djelačnosti anu dobrega sarca od usjev zlo stiman. Zapušča dua sina Villyja anu Karlota anu hčer Delfino, ke ne omožena z Ginom Blasuttom u S. Giovanni al Natisono. Usej parantadi nepozabnega rankega izrekamo naše globoko sožalje. ZAVRH. Te dni so finili z asfaltiranjem cješte, ke na vodi iz Terske doline u Zavrhu. Anu tuò bo pomagalo, de se bo razvieu turizmo u tjech krajih, saj več kuj tikeri u ni teu iti u Zavrhu, kjer so znane jame, vero zavoj slabe cješte.

NA KRATKO Povedano

SREDNJE. Zavoj kaplje apna, ki mu je prišpricnila v oko, so muorali pejati v čedadski špitau 53 ljetnega zidarja Ferruccia Durjavica. Če ne nastopijo komplikacije, bo mož ozdravu v dveh tječnihih.

TAVORJANA. Pretekli tječan so paršli k nam nekatjeri tehnik, katjere so spremljali komunski predstavniki, da so si ogle-dali škodo, ki jo je napravila hudala ura v gorski vasi Tamore.

SV. LENART. Konzorcij davkoizterjatve komunov Sv. Lenarta, Dreke, Grmeko in Sredenj je imel pred dnevi svojo sejo. Potr-dil so dat še za deset ljet apalt za izterjavatve trošarinske davke sedanji tvrdki Sirch.

PRAPOTNO V IDRIJSKI DOLINI. Komuniska administracija je sklenila, de bo dala povezati Ronke s centralnim vodovodom. Stroški za tisto djelo bojo znašal 800 taužent lir.

PODRSKIJE. V kratkem bojo dokončana djela na cješti, ki peje iz Prapotnega v Podrskije. Odprli so kantir djela in okupali več domačih ljudi.

ČEDAD. Lastniki butig z zlatnino in urami v Čedadu so sklenil skrajšat djelavni urnik. Od sobote 16. novembra naprej so ob sobotah popudan te vrste butig zaprte.

KRONIKA NESREČ

Na nekšni čedadski cješti je avto povozu 55 ljetnega Ivana Benka iz Kobarida. Na srečo se ni močno udaru, ozdravu bo v adnim tječnu.

Zavoj poškoddb po glavi so muorli pejat v špitau 45 ljetnega Fausta Zabrejčaka iz Grmeko. Padu je po spuzki cješti.

Do zlo hude prometne nesreče je paršlo v kraju «Ai Quattro Venti» pri Čedadu. Trije parjatelj, ki so se odpejal z motorji iz Mersina, so se zaleteli adàn za drugim. Parvi in drugi sta se le malo opraskala, 23 ljetni Jožef Raggioni pa je z glavo udaru ob tla in zatuò je njegovo stanje zlo resno.

Zavoj padca iz motociklete si je zlomu levo roko v zapestju 19 ljetni Pietro Guerra in Tavorjana. Ozdravu bo v 20 dnech.

Študentka Pia Kručil iz Špetra je padla na šuolskem hodniku v Čedadu in si zlomila roko.

TAIPANA è un grazioso capoluogo circondato da ridenti colline. Al centro spicca superbo lo snello campanile. La sua popolazione, che sa gli affanni e le durezze della vita, confida in giorni migliori, più tranquilli e sereni.

MONTEAGGIORE è sito alle falde della catena del Gran Monte. E' una delle zone più abbandonate e depresse. La sua popolazione è stata dimezzata dal fenomeno emigratorio dovuto alla mancanza di fonti di lavoro e buona volontà.

Puntare tutti gli sforzi sulle VALLI DEL NATISONE

Le forze popolari e democratiche le più idonee a favorire la rinascita economica

Di recente si sono riuniti al cinema Vittoria di S. Pietro al Natisone, delle rappresentanze politiche (ma di una sola parte!) e amministrative — su invito della Democrazia Cristiana — delle Valli del Natisone per discutere sul tema: «Prospettive di progresso delle prealpi Giulie nella attuazione della Regione».

Nulla da ridire sulle intenzioni — che possiamo anche ritenere valide e non soltanto facenti parte delle molte e continue promesse, poi non mantenute, che si è usi a udire da certi pulpiti — che tutto sommato possono anche coincidere in buona parte con le nostre, ma gli è che non ci sentiamo affatto d'accordo quando a rappresentare un dato Comune non sia ufficialmente un eletto del popolo ma bensì un elemento di marcata fede politica; e nel nostro caso di democristiani che in sede di convegno parlano non a nome del Partito o loro personale ma addirittura in veste di rappresentanti dei Comuni e, quel che più stupisce, senza averne avuto diretto mandato dai rispettivi Consigli comunali che sono gli unici a demandare a uno o all'altro dei suoi componenti il mandato di rappresentanza in questo o quel convegno.

Intanto, per la cronaca, diremo che ai presenti — i soliti attivisti di prima fila della D.C. — ha porto il saluto il sindaco di San Pietro al Natisone Crucil che si è poi intrattenuto sui problemi economici, sociali e politici dei Comuni delle Prealpi Giulie in previsione che la Regione Friuli-Venezia Giulia diventi organo operante in linea legislativa

ed esecutiva. E non ha mancato di informare che le trattative per l'istituzione a S. Pietro di un'industria per la lavorazione del legno sono a buon punto (per questo ed altro il nostro giornale si è sempre battuto, anche quando certi attivisti neanche ci pensavano; e neppure i notabili locali).

A sua volta il dott. Comelli, segretario provinciale della D.C., ha assicurato i convenuti che quanto sarà necessario fare sarà fatto e che tutto contribuirà alla creazione di industrie, all'ammmodernamento dell'agricoltura (non ha certo parlato dell'eliminazione della mezzadria né di quei residui feudali che contribuiscono a immiserire vieppiù la gente della campagna che continua a spopolarsi) ed a quanto può giovare a «sollevare le popolazioni dallo stato di disagio in cui si trovano da molti anni». E noi diremmo da sempre. La sua l'ha detta anche l'ex Presidente della Provincia Candolini, attualmente consigliere provinciale e presidente dell'ente di economia montana, che si è dilungato sul problema turistico. Il Candolini, per chi non lo sapesse, a suo tempo trasferì la sua fabbrica di liquori a Gorizia per godere dei benefici del punto franco; e a nulla valse la presa di possesso delle fabbriche a Udine e Tarcento da parte delle maestranze, che godevano della solidarietà dell'intera cittadinanza udinese e tarcentina perchè egli mutasse proposito.

Nel dibattito sono pure intervenuti il Sindaco di Cividale, che ha annunciato la presentazione

al Parlamento di un disegno di legge per la riduzione dell'area soggetta a servitù militari nel Friuli, il maestro Rocco, pure di Cividale, il segretario della sezione democristiana di Pulfero, il Sindaco di S. Leonardo Egidio Scaunich e il vice Sindaco di Taipana Fortunato Tomasino. Quest'ultimo nel suo intervento si è dimostrato oltremodo sereno, obiettivo e soprattutto realista, facendo cioè leva su dati di fatto che stanno alla base di una situazione che non è preoccupante soltanto nel suo Comune ma bensì nell'intera Slavia Friulana ed in particolare nell'alta Valle del Natisone, per non parlare della Val Torre e della Val Resia tormentata in questi ultimi tempi da dure avversità atmosferiche.

Il vice Sindaco di Taipana è stato evidentemente il più esplicito, ha cioè espresso i suoi rilievi e i suoi punti di vista, come si suol dire, senza peli sulla lingua; è stato, diremmo meglio, il più comprensivo e il più umano nel porre nella loro giusta luce tutti quei problemi, sia di fondo che marginali, che affliggono le popolazioni di parlata slovena; problemi che non ha mai cessato di dibattere e far presente a chi di dovere, perchè la situazione cambi in meglio e alla svelta, anche il «Matajur».

iz prve strani

Jezikovne manjšine

una speranza. A 44 anni dal plebiscito del 1919 e a 8 anni di distanza dal trattato tutto è ancora in alto mare.

Di fronte a una simile situazione comprendiamo perchè la Carinzia non dia in smanie per l'Alto Adige e non nutra rancori per gli italiani; come possono sdegnarsi per quello che l'Alto Adige ha già ottenuto, mentre loro attendono da mezzo secolo? ».

Zgornjemu čutimo dolžnost dodati in to z globokim obžalovanjem, da tudi pri nas — Beneška Slovenija, Režija in Kanalska dolina niso samo zapuščene, ampak se skuša neprestano, da bi se unificil materin jezik in tradicije — še vedno čakamo na pravično priznanje pravic, ki pripadajo slovensko govorečemu prebivalstvu, ki je vedno izkazovalo, tudi s krvjo, lojalnost do Italije, a pričakovalo ničesar drugega kot obrambo in varstvo svojih narodnih in jezikovnih pravic; in morde bo samo sedaj, ko bo začela delovati dežela Furlanija-Juljska Benečija, katere člen 3 posebnega statuta se nanaša prav na pravice manjšin, začelo to ljudstvo upati, da bodo končno le uslišane njihove želje, ki so baza civilizirane, mirnega, delavnega in predvsem družbenega življenja.

"UN GROP T'AL STOMIT"

C'era una volta un giornale che... Sarei veramente contento di poter cominciare così l'articolo! Ed invece devo scrivere in altro modo...

Esiste, ancor oggi purtroppo un giornale che sollecita la collaborazione dei più sfacciati conservatori, dei più appassionati ed anche ingenui nostalgici. Lo fa, devo riconoscerlo, con bel garbo; ma è certo che lo fa ogni volta che ne ha l'occasione. Si proietta un film, magari fatto da un friulano, magari fatto da un religioso, ma che ha il torto di essere coraggioso, di ricordare reali situazioni storiche, senza nascondere, per un male inteso amor di patria, le miserie della nostra terra, la vita de «Gli Ultimi» in Friuli negli anni trenta; ed ecco il giornale in questione, a dispetto del suo critico cinematografico, favorire una polemica volta a dimostrare che il film non ha nessun valore e che, dopo tutto, quando il duce comandava, l'esistenza in Friuli non era tanto brutta, la povertà non era tanto nera. Oggi non è più per un film che il medesimo giornale favorisce una negativa polemica: l'Amministrazione comunale di Udine ha deliberato l'erezione di un monumento alla Resistenza in Piazza XXVI luglio; è stato bandito un concorso nazionale; la commissione giudicatrice ha riconosciuto meritevole di premio e degno senz'altro di realizzazione il progetto dell'architetto Gino Valle; per consentire al progettista un ultimo controllo dimensionale è stata eretta, con tubi di ferro e tralicci, una sagoma; è quindi prevedibile che i lavori comincino presto...

Il temuto inizio dei lavori ha spinto molti cosiddetti benpensanti a prendere la penna in mano per criticare negativamente le caratteristiche del progetto, o la destinata ubicazione del monumento, o anche per proporre costruzioni di fontane, di obbellischi... (come mai, camerati, non avete consigliato la costruzione di un bel vespaismo in stile floreale, in stile liberty?)

Chi sono questi improvvisati critici d'arte. In genere si tratta di gente o che nasconde o che perlomeno nasconde i propri sentimenti. Non sono infatti le caratteristiche del monumento che offendono gli occhi di codesti critici; non è il fatto che il monumento ingombra il traffico o disturba la visuale a preoccupare i patetici custodi dell'intoccabilità di piazza 26 luglio. Ciò che gli secca, ciò che li of-

fende è che si osi costruire il monumento alla Resistenza: gli «straccioni» dei campi di concentramento, i partigiani che «proditoriamente» attaccarono alle spalle i legionari di Salò, restati soli a difendere l'onore della Patria immortale, gli antifascisti che non combatterono per la grandezza dell'Italia imperiale non possono pretendere un monumento, una manifestazione di ricordo e di gratitudine da parte della città di Udine, anche se questa si fregia della medaglia d'oro al valor partigiano!

Questo è il ragionamento fatto in piena coscienza da alcuni camerati che conservano gelosamente la camicia nera e nemmeno la ripongono nella naftalina giacchè settimanalmente la indossano per un picnic tra amici; questo è il motivo inconscio, ma non reale che ha spinto altri, i più ingenui, a tentare di opporsi all'erezione del monumento. Tutti costoro si ricordano che sono però un'esigua minoranza e che, se anche sui giornali i difensori del progetto Valle e della idea di costruire il monumento sono stati pochi, gli ideali della Resistenza sono tutt'altro che morti. Sono quegli ideali che chiedono l'allargamento dell'area democratica, la rappresentanza nel governo dei più umili lavoratori. La svolta a sinistra della politica del nostro Paese, la continuazione della distensione internazionale, dei criteri politici che hanno rivisto, per opera di Giovanni XXIII, di John Kennedy, di Nichita Krusciov, la speranza della pace mondiale. Coloro che nostalgicamente ricordano con simpatia i governi che rappresentavano solo i ceti benestanti non possono non guardare con timore il nuovo corso della politica italiana e minacciate apocalittiche crisi economiche. Senza dimenticare che di dette crisi i responsabili sarebbero proprio questi signori, i vecchi partigiani e tutti coloro che valutano la resistenza come una delle pagine più gloriose della storia italiana invitano i partiti politici a rifiutare ogni collaborazione con le forze della destra eversiva, pregano l'autorità comunale udinese di affrettare la realizzazione del monumento di piazza XXVI luglio.

Un'altra cosa devo dire: ai nostalgici, che giudicano il monumento «un po' un volò» o «un grop t'al stomit», auguro cecità e totale resezione gastrica.

(Natisonicus)

Luoghi di cura in Slovenia

CATESKE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

DOBRNA: Malattie di donna e della circolazione; ristabilimento

DOLENJSKE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

LASKO: Stabilimento bagni per cure riabilitanti

RIMSKE TOPLICE: Reumatismi, malattie di donna; ristabilimento

ROGASKA SLATINA: Affezioni bilari ed epatiche, degli organi digestivi e dell'assimilazione

SLATINA RADENCI: Affezioni cardiache e dei vasi sanguigni, renali e degli organi digestivi

SMARJESKE TOPLICE: Malattie della circolazione, disturbi vegeto-ormonici

Prezzi ridotti nella bassa stagione

Per informazioni rivolgersi a:

ZVEZA NARAVNIH ZDRAVILISČ SLOVENIJE - CELJE

Železarna Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pancirne

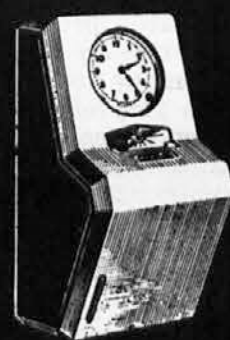
v dimenzijah 1/8 > - 3 <

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE

J E S E N I C E

vaš čas pridobi VSO svojo vrednost!

solidarizudine

UDINE
Via Chiossato, 4
Tel. 0432 2 1

TOVARNA VERIG - LESCE PRI BLEDU

S svojo dolgoletno tradicijo in najsodobnejšo opremo proizvaja:

- ★ VSE VRSTE VERIG ZA SIROKO POTROŠNJO
- ★ VISOKO OPORNE TEHNICNE VERIGE ZA VSE PANOGE INDUSTRIJE, TRANSPORTA DO NAJTEZJIH SIDRNIH VERIG ZA OPREMO LADIJ
- ★ CELOTNI ASORTIMAN VIJAKOV Z M NAVOJEM TER NAVOJEM ZA LES DO 12 MM.